

KUML 2001

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

Register 1981-2000

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Introduktion til en krise

Af HENRIK HATT

Således var overskriften på første kapitel af den svenske professor i arkæologi Carl-Axel Mobergs bog fra 1969 med titlen “Introduktion till arkeologi”. Han skriver endvidere: “I dessa tider talas och skrivs det inte sällan om arkeologins kris ... ett helt system av kriser”.¹ Det samme synes at være tilfældet i dagens Danmark – mere end 30 år senere.

Inden for en overskuelig fremtid vil størstedelen af fortidens levn således være pløjet væk. Stort set alle udgravninger, der foretages i dag, er derfor nødudgravninger, som sjældent bearbejdes og publiceres tilstrækkeligt. Museerne har ikke råd til at fastansætte det nødvendige faglige personale. Alt imens uddanner universiteterne forskere, der ikke er arbejde til. Samfundets yngre generationer har en meget lille forståelse for historiens relevans, og selv de arkæologistuderende har svært ved at forklare, hvorfor man overhovedet skal bruge penge på at grave i fortiden.

Krisen udspringer selvfølgelig af manglende ressourcer inden for både museumsverdenen og på universiteterne. Situation er dog i nogen grad selvforskyldt, da faget de sidste mange år har været præget af manglende nytænkning, fleksibilitet og integration i samfundet. En gennemgribende forandring må nødvendigvis komme helt fra bunden, nemlig med uddannelsen af de kommende arkæologer og museumsfolk, som må udstyres med alle de kvalifikationer, der er relevante for fremtidens arkæologi, museumsdrift, historie- og kulturformidling.

Hvis ikke fremtidens arkæologer er i stand til at forklare og formidle fagets berettigelse i samfundet, har de ingen fremtid. En sådan berettigelse forudsætter imidlertid en omfattende samfundsmæssig interesse og relevans. Kan faget ikke finde det i dets nuværende form, må man revurdere dets indhold og formål.

Eventyr og mystik, men hvorfor egentlig?

Gennem studiet af arkæologi bliver man indviet i en verden af eventyr og mystik, hvilket ofte også er det første, som fascinerer nye studerende. I første omgang drager oldsagerne og selve udgravningssituationens mentale, og til dels fysiske, tidsrejse. Senere finder man sig fanget af studierne i sig selv – det at frembringe “nye” resultater og opnå øget indsigt i for-

tidige kulturer. Er man stadig “hooked”, tilegner man sig efterhånden – ved siden af studierne – det praktiske håndværk såvel i felten, som ved skrivebordet under beretningskrivningen. På dette tidspunkt er de fleste studerende imidlertid allerede stået af det akademiske “eksprestog til succes”. Mange erfarede, at deres romantiske forestilling om arkæologens arbejde ikke helt holdt stik. Andre fandt arbejdsbetingelser og -muligheder i fremtiden uacceptable, og atter andre at deres flirt med arkæologien blot var en fascination af det eksotiske og forgangne. Et fællestræk for langt de fleste arkæologistuderende er imidlertid, at man har svært ved at forklare, hvorfor man – bortset fra af egen personlig interesse – skal bedrive denne videnskab.

Det er ikke underligt, at mange har svært ved at formulere sig præcist på dette område. For det første er spørgsmålet svært at svare på, og for det andet er problemstillingen normalt ikke noget, man beskæftiger sig med i det akademiske miljø. Her bedrives videnskab for videnskabens egen skyld! Denne holdning kan imidlertid let føre til, at videnskabens fokus bliver så snæver, at den spænder ben for sin egen udvikling. En sådan fagforsnævring vil i sidste instans lede til isolation, videnskabeligt som i forhold til resten af samfundet. Det vil i sidste ende medføre tab af relevans og dermed berettigelse uden for selve faget. For at undgå en sådan situation er det nødvendigt at undersøge, for hvem og hvordan arkæologi overhovedet kan have relevans og dermed berettigelse.

Interesse, relevans og berettigelse

Begreber som interesse, relevans og berettigelse er i høj grad relative og derfor umulige at begribe i deres fulde udstrækning. Alligevel – eller måske netop derfor – kan det være berigende at undersøge deres forskellige former, om end i grove træk. Det er således muligt at udskille tre basale former for historisk interesse: Antikvarisk, pragmatisk og akademisk.

Den *antikvariske* interesse kendetegnes ved fascinationen af det gamle, netop fordi det er gammelt, og gerne lidt eksotisk. Fortidige samfund opfattes som kuriositeter, hvis genstande og kultur man i større eller mindre grad lader sig underholde ved. Genstandenes eller kulturens kontekst er af mindre betydning.

En mere *pragmatisk* historisk interesse iagttages hos mennesker, der i forskellig grad opfatter historien som livets læremester. “Beskæftigelsen med fortidige samfundsforhold retfærdiggøres ved at pege på, hvad den kan gøre for og ved de personer, der engagerer sig i en sådan aktivitet”. Man forsøger således at etablere et samspil mellem ens beskæftigelse med fortiden og ens nutidige livsverden og erfaringer.²

Den akademiske eller faginterne interesse er karakteristisk ved at søge ny "forbedret" viden for denne videns egen skyld. Dette sker oftest uden bevidst stillingtagen til, hvorledes den nye viden bliver formidlet, opfattet og brugt. Man stræber efter at forklare, hvordan fortiden i virkeligheden var uden at beskæftige sig med nutidens ideologi og kultur, der i høj grad påvirker resultaterne. En sådan holdning bygger i sidste instans på troen på en objektiv beskrivelse af historien. Der er dog næppe mange i det post-moderne samfund, der tilslutter sig en sådan grundholdning. Alligevel er denne form for interesse fremherskende ved de fleste forskningsinstanser uden en synderlig selvrefleksiv bekymring, hvilket absolut ikke leder mod nogen form for "historisk sandhed".

Det generelle akademiske standpunkt synes at forfægte, at "en videnskab, hvis formål ligger uden for den selv, er en falsk videnskab. Tjener den andre interesser end erkendelsens fremadskriden er den umoralsk".³ Citatet hentyder til, at en videnskab kan styres og manipuleres politisk, men illustrerer også hvor nemt en videnskab kan blive selvcentreret for at undgå en sådan udvikling. Sker dette, accepterer man imidlertid blot den uundgåelige ubevidste ideologiske indflydelse. Så er man lige vidt. Hvad der ligger inden for videnskabens rammer er blot et spørgsmål om en passende tidssvarende definition, så man kan forsvare dens berettigelse i samfundet.

Kultur, ideologi og andre samfundsforhold har en stor – ofte ubevidst – indflydelse på enhver videnskabelig forskning. Det er derfor nødvendigt på akademisk niveau at stille krav om en bevidst stillingtagen til de "skjulte" faktorer, der ofte spiller en stor rolle for, hvorledes man bedriver videnskab, samt hvorledes videnskabens fagområde bliver opfattet i forskellige kontekster. Fageksterne relevanskrav er således ikke uvæsentlige elementer i denne sammenhæng. Sådanne krav udspringer af de antikvariske og pragmatiske historiske interesser, der gensidigt præger samfundet og dermed i sidste ende forskningen. At forholde sig bevidst til denne problemstilling, og dermed det omgivende samfund, gør ikke videnskaben mindre moralsk eller videnskabelig. Tværtimod!

De tre skitserede former for historisk interesse kan ikke altid adskilles klart, og det er i høj grad formidlingsstrategien, der bestemmer deres indbyrdes forhold. Baseres arkæologien hovedsagligt på den antikvariske interesse risikerer man, at faget ender som en del af underholdningsindustrien. Den akademiske interesse vil i modsætning hertil næppe finde relevans uden for faglige kredse. Derfor er det nødvendigt at fokusere mere på den pragmatiske interesse, som ligeledes er nøglen til en større historisk forståelse og samfundsrelevans.

Samfundsrelevans

Historievidenskaberne kan i høj grad finde relevans i det demokratiske samfund, såfremt de forsøger at klarlægge den mening, som findes indlejret i de foreliggende traditioner og institutioner, og som har karakter af det selvfølgelige, det taget-for-givne.⁴ Generelt skal historien fremme kritisk og skeptisk indstilling til de fremherskende ideologier.⁵ Forhistorien er i denne sammenhæng ikke mindre væsentlig end den nyere historie, da grundlæggende forklaringer på samtidens forståelse af mange helt fundamentale identitetsskabende og samfundsmæssige værdier og institutioner kan findes her. Ofte vil dette arbejde bestå i at aflive historiske myter, der mere eller mindre bevidst påvirker udviklingen af samfundet. Dette er hårde odds, specielt hvis man – som arkæologien i dag – i høj grad undgår relationer til samtiden. Historikere og arkæologer må i fællesskab lære at behandle og formidle denne type relevans.

De historiske videnskabers rolle er imidlertid ikke blot at nedrive forståelses- og identitetskonstruktioner. Historieformidlingen medvirker således – i bedste fald – til en kulturel dannelse, der er traditionskendende og -forvaltende. Spørgsmålet er, om den ikke også burde indgå i et bevidst kultur- og traditionsudøvende arbejde. Fagmanden må på denne måde indse og erkende sin dobbeltrolle som videnskabsmand og medborger. En bred og indgående viden om historiske forhold udelukker jo ikke et progressivt samfundsmæssigt engagement.

Historieundervisningen i skolerne er ved at skifte karakter fra et udpræget antikvarisk til et mere pragmatisk orienteret fag. Pragmatisk i den forstand at historieformidlingen skal indgå i “samfundets kollektive erindrings- og identitetsarbejde på en reflekteret og selvkritisk facon”. Dette fordrer dog en ændret opfattelse af, hvad der udgør fagligheden i forskellige sammenhænge. I dag er fagfolk normalt ikke særlig godt rustet til at håndtere en sådan opgave, og der er derfor behov for opkvalificering af fagligheden på dette område.⁶

Arkæologi, historie og socialantropologi

Arkæologi er siden 1960'erne blevet betragtet som en form for socialantropologi. “... archaeology is anthropology or it is nothing”.⁷ Denne holdning er hovedsageligt funderet i arkæologiens adskillelse fra historie i begyndelsen af 1800-tallet og indflydelsen af den processuelle arkæologi i midten af forrige århundrede. Dette er også en af hovedårsagerne til, at disse fag i dag findes under samme tag ved instituttet på Moesgård. Man må dog erkende, at denne fysiske nærhed ikke har bidraget til vidtgående tværfaglige arbejder. Dette forhold udspringer nok af det faktum,

at arkæologien teoretisk har bevæget sig bort fra den positivistiske “New archaeology”, der var inspireret af netop socialantropologien. De nyeste teoretiske retninger peger nu mere mod en opfattelse af arkæologien som en form for historie. Paradoksalt nok er den nyere historieskrivning stærkt influeret af netop socialantropologisk teori. Man har således talt om historisk antropologi, som via mikro- og mentalitetshistorie har resulteret i tanker om en “ny kulturhistorie”, som vil blive omtalt senere.⁸ I realiteten må man nok indse, at arkæologien indeholder elementer af begge videnskaber ud over sine egne metodiske særtræk.

Både arkæologi og historie beskæftiger sig grundlæggende med fortiden og det mere eller mindre abstrakte mål at opnå større erkendelse af denne. Begge videnskaber forsøger at afdække og forklare de komplekse årsagssammenhænge, som afstedkom kulturudviklingen. Det være sig politiske, ideologiske, natur- eller kunsthistoriske sammenhænge. Inden for flere af disse områder har arkæologien imidlertid – i historikeres øjne – været underlegen, idet den “blot” beskæftigede sig med den materielle kultur.

Forskellen mellem arkæologi og historie er således i hovedtræk blot en metodeforskel grundet et forskelligartet kildemateriale. I dag står det imidlertid klart, at selv historikere kan bruge materiel kultur som kilde, såvel som arkæologien kan drage nytte af den historiske kildekritik. Differentieringen mellem historie og arkæologi er altså en snæver, ældre videnskabelig konstruktion, som ikke længere er lige holdbar, hvis man vil opnå yderligere erkendelse og forståelse af fortiden samt dens relationer til nutiden. Allerede i 1970'erne var der da også røster, som argumenterede for, at arkæologien atter ville finde sammen med historiefaget.⁹ Som nævnt har arkæologisk teori også for længst optaget denne tanke.¹⁰ I praksis har fagene imidlertid ikke flyttet sig en tomme nærmere hinanden.

Dermed ikke sagt at arkæologien ikke bør være et selvstændigt fagområde med en egen metode- og teoriudvikling. Det er selvsagt nødvendigt. Men de historiske videnskaber må i langt højere grad samarbejde mod det fælles mål: at afdække menneskets og dermed kulturens historie *i relation til samtidens samfund og institutioner*. Fortid og nutid kan ikke adskilles. Forsøger man herpå, vil samtidens ideologi og kultur alligevel spille en ubevidst, men afgørende rolle for forståelsen af fortiden.

En kvalificeret bevidstgørelse af relationerne mellem fortid og nutid kan kun ske i kraft af en tidsmæssigt sammenhængende historieopfattelse. En sådan opfattelse har ringe kår i den specialiserede akademiske verden, hvor historiens kontinuitet er splittet op og fordelt på forskellige videnskabelige discipliner. Således er det i dag nærmest umuligt for studerende at sammensætte fag, så man kan tilegne sig blot en basal viden om menneskehedens historie fra stenalder til i dag. Med opsplittningen

af de historiske discipliner har forhistorien mistet sin tidsmæssige kontakt til nutiden, og arkæologien har dermed mistet muligheden for et dybere samfundsengagement. Som resultat har arkæologien fået sværere ved at forklare sin samfundsrelevans og eksistensberettigelse. Med en bevidsthed om relationerne mellem fortid og nutid er grundlaget skabt for et større samfundsengagement. "Historieforskningen er samfundsen- gageret, netop deri ligger dens berettigelse".¹¹

Den skarpe afgrænsning af de humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner har desværre medført en atomiseret forståelse af de kultur- og samfundsbærende mekanismer. Fagene er blevet så specialiserede, at det hindrer et større overblik. I denne proces er historien, og specielt forhistorien, kommet til at spille en underordnet samfundsmæssig rolle. En integration af de videnskabelige samfundssyn vil derfor på alle måder være ønskelig. På det analytiske niveau må de forskellige discipliner dog nødvendigvis bevare deres integritet, men ikke nødvendigvis på det fortolkningsmæssige niveau.¹² De forskellige fag kan således stadig have en "egen" metodisk og teoretisk tilgang til det forskellige kildemateriale. For at skabe en sammenhængende mening og forståelse af materialet er det imidlertid nødvendigt med et større tværfagligt engagement.

Kulturhistorie

Det er som før omtalt nødvendigt for en nuanceret historie- og samfundsopfattelse, at forhistorien, historien og nutiden betragtes som sammenhængende størrelser. Det kan ske ved at opfatte de arkæologiske og historiske fag under fællesnævneren: kulturhistorie. "Archaeology is cultural history or it is nothing".¹³ Begrebet udsprang af et behov for at studere almuens og den lokale historie som modsætning til den store politiske magt- og udviklingshistorie i 1800-tallet. Siden har det været kendetegnet ved små, lokale studier i en tidsmæssig snæver ramme. Allerede i 1600-tallet skrev man imidlertid historie ud fra et eksistentielt synspunkt. Det vil sige, at man igennem historieskrivningen præsenterede alment menneskelige problemstillinger, som man ved læsning og diskussion kunne lære af.¹⁴ Altså et resultat af en udpræget pragmatisk interesse. I dag vender den nye historiske forskning atter tilbage til den fortællende, narrative teknik for i højere grad at inddrage læseren i forskningsprocessen.¹⁵ En renæssance af den kulturhistoriske historieopfattelse kan imidlertid godt realiseres som led i større sammenhænge og studier af længere kulturperioder. Dermed kan arkæologien atter indgå i en "dialog" med historien.

Det menneskelige individ, samt dets handlinger og institutioner – det være sig politiske, religiøse eller økonomiske – kan således ses som hen-

holdsvis skaber og produkt af kulturen. I dag betragtes kulturbegrebet således som udtryk for fælles forståelsessystemer i forskellige menneskelige relationer. Kulturer må derfor opfattes som dynamiske og dybt integrerede strukturer. For eksempel ses mange forskellige kulturer og subkulturer inden for den vestlige kulturkreds. Strukturer som igen har relationer ud af den overordnede vestlige kultursfære. Sådanne interrelaterede kultursystemer ses også inden for de enkelte stater og institutioner. Begrebet kulturhistorie må således forstås langt mere nuanceret end tidligere hvor bestemte kulturer i høj grad blev identificeret med bestemte folkeslag. På denne vis vil viden om fortiden også i større grad kunne indgå i moderne kultur- og samfundsforskning.

Det er imidlertid vigtigt ved genintroduktionen af begrebet kulturhistorie at understrege den historiske signifikans' betydning. Med det menes, at historiske forhold er resultat af en række unikke sammenhænge og årsager, som ikke lader sig reproducere i nøjagtig samme omfang. Ellers risikerer man anakronistiske opfattelser og gentagelser af historiemisbrug, hvor tolkninger af forhistoriske omstændigheder *direkte* tages til indtægt for politiske strategier i nutiden.

I de brede kulturhistoriske rammer vil faghistorien, og dermed også arkæologien, sandsynligvis finde en større interesse, relevans og dermed berettigelse. Relevanskrav er imidlertid ikke en del af det faghistoriske forståelsessystem eller diskurs (det man taler om vedrørende et bestemt emne, og måden man gør det på), og endnu mindre er dette tilfældet inden for arkæologien. I studieforløb og forskning har man i højere grad fokuseret på metode end på selve historien.¹⁶ Dette er en af hovedårsagerne til historiefagernes eksistentielle krise. En ændring eller udvidelse af fokus samt mere fleksible faggrænser er derfor en nødvendighed i fremtiden.

Opfattelsen af faggrænser påvirker, hvorledes man rent praktisk strukturerer fagene og deres relationer til andre fag på universiteterne. Dermed lægges en basis for, hvorledes fremtidens arkæologer, historikere og andre kulturforskere vil opfatte og formidle deres fag – læs historie og kultur. I sidste ende får denne udvikling indflydelse på *samfundets* kultur- og historieopfattelse, som med den nuværende situation risikerer at blive stærkt fragmenteret og usammenhængende. Det er derfor vigtigt, at man ikke kun uddanner specialister, men også folk med et bredt kendskab til kultur og historie som sådan. Det er i dag muligt at nuancere sin arkæologiske uddannelse med en etårig suppleringsuddannelse. Det er imidlertid slet ikke nok, såfremt man ønsker at tilegne sig bare et fåtal af de kvalifikationer, der vil blive nødvendige i fremtidens forskning, forvaltning og formidling af kultur.

Offentlighed og formidlingen

Ser man på, hvorledes arkæologien i dag bliver offentliggjort, er det slående, hvor stor en del der bliver formidlet og redigeret af ikke-fagfolk. Størstedelen af den kulturhistoriske formidling til den brede befolkning bliver præsenteret gennem dags- og lokalpressen.¹⁷ Disse artikler og nyhedsindslag har oftest karakter af sensationshistorier, hvor nye fund bliver præsenteret som kuriositeter uden en større problematisering eller historisk sammenhæng.¹⁸ Forsøger den pågældende fagmand at forklare de dybere problemstillinger og nuancer, bliver dette ofte helt undladt eller uforståeligt omformuleret af journalisten. Ofte sker dette, fordi journalisten ikke forstod, hvad der blev sagt, hvilket igen bringer den faglige formidling i søgelyset. Selvfølgelig spiller modtagerens forhåndsviden en stor rolle, men det er ingen undskyldning for formidleren. Resultatet af en sådan formidling kan kun tilfredsstillende en overfladisk antikvarisk interesse.

Den offentlige historiske diskurs er vigtig, da den i høj grad er med til at præge og strukturere den almene historiebevidsthed. Det er ligeledes her, historiefagernes eksistensberettigelse i forhold til samfundet defineres som nyttig videnskab, underholdning eller spild af penge? Man har hidtil overlegent henvist til "den store folkelige opbakning" uden at interessere sig for dennes egentlige størrelse, indhold eller udtryk. Undersøgelser viser imidlertid, at yngre generationer tilsyneladende ikke deler denne opbakning, interesse eller forståelse for historisk forskning.¹⁹ Derfor er det selvsagt af største faglige relevans at beskæftige sig med den "offentlige mening", og de mekanismer der fungerer her.

Historie- og arkæologistuderende bliver kun meget overfladisk, og oftest slet ikke, undervist i mundtlig og skriftlig formidling. Opgaver bliver besvaret og kommenteret, men nærmere kendskab til de forskellige relevante kommunikationssituationer får man ikke. Det er dog ikke kun udadtil, at kvalificeret og velovervejet formidling spiller en stor rolle for forståelse og gennemslagskraft. Er man i stand til at analysere og bearbejde data på akademisk niveau, må man også kunne håndtere formidlingen af disse på akademisk niveau. God formidling er ikke bare "common sense".

Bliver historien ikke formidlet med en klar og velovervejet strategi, forsvinder relevansen af historie for alle de ovennævnte historieinteressers vedkommende. Selvfølgelig findes der autodidakte oratoriske talenter blandt fagfolk, men det kan man ikke basere et helt fags eksistensgrundlag på. Formidlingen må og skal tages seriøst og derfor i større omfang inddrages i uddannelsen af arkæologer og historikere.²⁰ Om ikke andet bør de studerende have mulighed for at få kendskab til sådanne emner uden helt at skulle skifte studie. En situation som oftest ender med, at de aldrig vender tilbage til arkæologi eller historie.

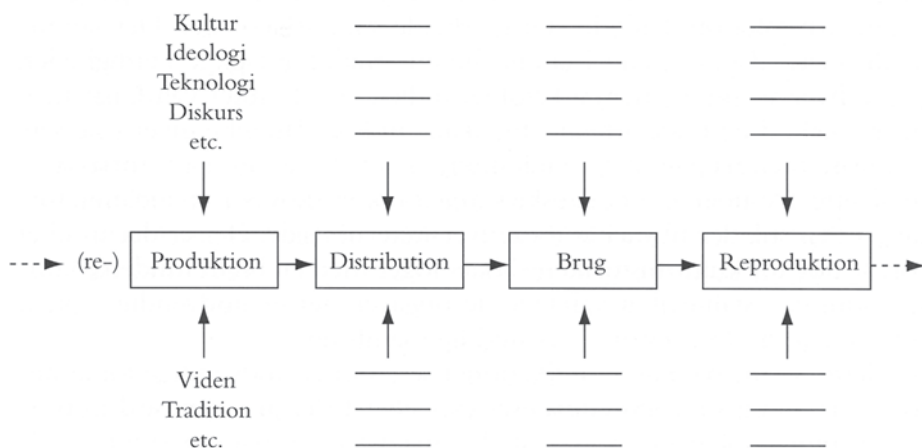
Kommunikationsprocessen

Vi benytter alle hele tiden – mere eller mindre ubevidst – forskellige former for kommunikationsteori. Disse er ofte af en meget pragmatisk form og har rod i årelange almenmenneskelige erfaringer med udveksling af “meddelelser”. I de seneste årtier er der blevet udviklet et utal af teorier om kommunikation i takt med medie- og kulturforskningens udbredelse. Her skal blot nævnes en enkelt, som i høj grad kan have relevans for, hvordan vi opfatter produktion, formidling og brug af historien.²¹

Kommunikationsprocessen opfattes her ikke som lineær (afsender – meddelelse – modtager), men som en hermeneutisk – fortolkningsmæssig cirkelbevægelse, der reproducerer sig selv. Processen har fire grundlæggende stadier: produktion, distribution, brug og reproduktion (fig. 1). Alle

Fig. 1. Kommunikationsprocessen kan ses som en cirkulær dynamisk proces. Hvert led, som “meddelelsen” gennemgår: produktion, distribution/konsumtion, brug, reproduktion etc., påvirkes af en mængde faktorer som f.eks. teknologi, diskurs, forhåndsviden, medie etc. Det vigtigste i denne sammenhæng er bevidstheden om disse faktorer, samt at modtagerens brug medfører en reproduktion (ny forståelse), som igen indgår i processen. I sidste ende vil den oprindelige meddelelse via kodning (i produktionen) og afkodning (ved modtagelsen) have forandret sig og endelig påvirke produktionen af nye tekster. – (Baseret på Hall 1993).

The communication process can be seen as a circular dynamic process. Each unit, which the message goes through – production; distribution/consumption; use; reproduction, etc. – is influenced by a number of factors such as technology, discourse, previous knowledge, media etc. Most important in this context is the awareness of these factors, and the fact that the recipient's use will cause a reproduction (new understanding), which in return will form part of the process. Ultimately, through coding (in the production) and decoding (at the reception) the original message will have changed and finally influence the production of new texts.



disse faser er delvis autonome, men alligevel forbundne, og indeholder hver især en mængde interne elementer, der påvirker udfaldet. Sådanne elementer er for eksempel viden, teknologi, ideologi, tradition etc.²² En nærmere gennemgang af modellen er dog ikke relevant i denne sammenhæng. Det væsentligste er, at kommunikationen munder ud i en form for menneskelig social praksis eller handling, som igen påvirker produktionen af nye "tekster". Hvis meningen med teksten ikke resulterer i en eller anden form for påvirkning af social praksis eller holdningsændring, har den ingen effekt og dermed ingen mening. Set i lyset af faglig formidling kan en sådan kommunikationsopfattelse få konsekvenser for opfattelsen af arkæologisk og kulturformidlende virksomhed.

Enhver meningsfuld historisk formidling, videnskabelig som populær, påvirker altså menneskers verdensopfattelse og sociale færden. Dette rammer tilbage på videnskaben, og styrer retningen af fremtidig forskning. Med denne viden kan man ikke lade disse processer foregå i det ubevidste. Man må vurdere indflydelsen af hvert eneste led af kommunikationsprocessen, som historie- og samfundsopfattelsen kontinuerligt gennemgår fra forsker gennem formidling og brug i samfundet og tilbage til forskeren. I modsat fald vil man ikke selv være i stand til bevidst at påvirke udviklingen af såvel videnskab som samfund. Det er derfor logisk, at bevidsthed omkring disse elementer nødvendigvis må indgå i uddannelsen af enhver form for kulturhistoriker.

Uddannelse af kulturforvaltere og kulturskabere

En af Mobergs betæneligheder ved den i indledningen nævnte "kris"-situation var, at man i universitetsverdenen ikke varetog de studerendes interesse i at tilegne sig kvalifikationer, der kunne bruges i anden sammenhæng end akademisk forskningsarbejde.²³ Allerede dengang fik mange arkæologistuderende aldrig arbejde som arkæologer. Det samme er tilfældet i dag, om end i endnu højere grad. De faglige færdigheder, man erhverver sig gennem arkæologistudiet, er ofte intet værd, når man senere skal ud og finde arbejde. En akademisk uddannelse giver i sig selv en ballast, men næppe mere medmindre den har relevans i en større sammenhæng. Desuden er der ganske simpelt ikke behov for at uddanne forskere i den stil, der tilstræbes fra universiteternes side. Der er derimod et stort behov for kulturhistorikere/arkæologer med en bredt funderet kunnen, som er i stand til at varetage de opgaver, der er nødvendige for, at historie kan finde relevans i det nutidige samfund.

I dette lys må også de kvalifikationer ses, som er nødvendige for at besidde en stilling som museumsinspektør eller leder af en museal institution. Som nyudsprungne kandidat eller magister har man oftest intet – el-

ler kun begrænset – kendskab til denne “virkelige verden” uden for de akademiske mure. Det er blevet fremhævet, at ledere af fremtidens museale institutioner skal være i besiddelse af evner som cirkusdirektør og fundraiser samt have faglig indsigt.²⁴ Hvis ikke kulturhistorikerne er forsynet med sådanne kvalifikationer, vil andre faggrupper snarligt tilbyde deres ekspertise, hvilket i sidste ende nemt kan resultere i en faghistorisk nedprioritering. Det kan ingen, heller ikke universiteterne, være tjent med.

En løsningsmodel kunne være oprettelsen af et kulturhistorisk basisår, hvorefter der var mulighed for at vælge forskellige retninger inden for arkæologi og historie. Dette basisår skal bringe den studerende en bred historisk viden samt belyse historiens rolle i samfundet. Derefter vil de studerende kunne vælge sig ind på en af de forskellige historiske discipliner. Heraf også flere nye tværfaglige fag som formidling, kulturforvaltning, IT, museologi etc. En sådan uddannelsesstruktur vil selvfølgelig kunne opfattes som en nedprioritering af den nuværende faglighed. Modellen skal dog ses som en introduktion af en ny faglighed, der sagtens kan udmunde i en forskningsrelevant specialisering, men som er langt bredere funderet og derfor vil stå stærkere i et moderne samfund.

En arkæolog er en person, hvis liv ligger i ruiner!

Der er her blevet skitseret nogle tanker om arkæologien, som den forekommer en studerende anno 2001. Ikke længere en arkæologistuderende, men en studerende på overbygningen af medievidenskab og med flere suppleringsuddannelser i bagagen. Alt sammen nødvendigt for at udfylde et tomrum, som voksede sig større og større gennem arkæologistudiet. Den viden man tilegnede sig gennem studiet, følte blot som en del af, hvad det hele drejede sig om. Der manglede nogle fundamentale redskaber til at bruge og formidle denne viden fornuftigt. Det har været deprimerende at se flere af ens studiekammerater – lige så frustrerede som en selv – forlade faget, selv om de havde evnerne og brændte for historien. Det er fagets snævre fokus som egennyttigt fag, der svigter de studerende og dermed i sidste ende sig selv.

Meget af det, der her er skrevet, er for så vidt tænkt og nedfældet før, men som bekendt er der desværre ofte meget langt fra tanke til handling. Hvis arkæologien skal overleve som meningsfyldt videnskab, må den have en menneskelig og samfundsmæssig berettigelse. En sådan kommer ikke af sig selv, og arkæologien har i for høj grad hvilet på laurbærrene siden de store folkelige arkæologers dage i midten af forrige århundrede. Det, de kunne, var jo netop at gøre fortiden vedkommende. Med nutidens

store medie- og kulturudbud er det imidlertid nødvendigt med en mere bevidst og målrettet indsats. Denne proces starter med en relevant og meningsfuld uddannelse.

Den meningsfulde historieformidling påvirker, mere eller mindre tilfældigt, samtidens mennesker, samfund og kultur, hvilket igen influerer på videnskabelige tolkninger af fortiden. Således foregår der en evig udveksling mellem videnskab og samfund. I hvert fald så længe det faglige budskab har en eller anden form for interesse, mening og dermed relevans i samfundet. Det er netop derfor, at bevidstheden om fagets formidlings- og kommunikationsprocesser er så utrolig vigtig og bør indgå som en del af videnskabens forskningsområde. Andet vil ikke være videnskabeligt eller etisk forsvarligt.

Man må nok indse, at arkæologien ikke vinder ved at stå alene. Arkæologi, historie og andre relevante discipliner må derfor nødvendigvis finde sammen for at forstå sammenhænge i menneskets og dermed kulturens historie. Et integreret samarbejde mellem de faglige ressourcer på universiteterne vil kunne bidrage til en bredere forståelse af relationerne mellem fortid og nutid og dermed give forøget og nuanceret indsigt i, hvad vi forsvarligt kan bruge historien til. Desuden vil man kunne give de studerende bredere kvalifikationer, så de er i stand til at indgå i større samfundsmæssige sammenhænge. De akademiske, museale og samfundsmæssige interesser må således nærme sig hinanden i uddannelsen af fremtidens kulturhistoriske forskere og formidlere. Hvis historien trækkes ind i engagerede kulturelle rammer, vil den med tiden opnå en større og bredere relevans. Det er således nødvendigt at revurdere formålet og rammerne for de historiske discipliner, såfremt man ønsker en sammenhængende forståelse af kultur og samfund i fortid, nutid og fremtid.

NOTER

- 1 Moberg 1969, s. 15.
- 2 Bryld m.fl. 1999, s. 191 ff.
- 3 Møller, P.S. 1981, s. 21.
- 4 Dette er en af hovedpointerne i nyhistorismen, som den er præsenteret af Nipperday. I modsætning til den nomotetiske historicisme, som anfægter, at der kan erkendes generelle historiske og sociale lovmæssigheder (Jensen, B.E. 1995, s.142.)
- 5 Jensen, B.E. 1995, s. 154 ff.
- 6 Bryld m.fl. 1999, s. 202 f.
- 7 Willey and Phillips 1958, s. 2.
- 8 Christiansen 2000, s. 190.
- 9 Jensen, J. 1973, s. 123.
- 10 Hodder 1991, s. 104.
- 11 Porsmose 1981, s. 140.
- 12 Ravn 1997, s. 134.
- 13 Morris 1997, s. 3.

- 14 Christiansen 2000, s. 35.
- 15 Christiansen 2000, s. 218.
- 16 Porsmose 1981, s. 140.
- 17 De kulturhistoriske museer, som for norges vedkommende har relativt fine besøgstal, kommer slet ikke op i nærheden af mediernes massekommunikative berøringsflade.
- 18 Welinder 1991.
- 19 Bryld m.fl. 1999, s. 9 ff.
- 20 Det er i dag muligt at tage et tværfag i museologi på Aarhus Universitet, men dette opfylder langt fra behovet for basal indføring i kulturhistorisk formidling i det moderne samfund. Kendskab til tekstopbygning, mediebrug, receptionsteori etc. er essentiel for enhver formidling.
- 21 Modellen er udarbejdet af Stuart Hall som et teoretisk grundlag til det tværfaglige felt "cultural studies", som spiller en stor rolle i den kvalitative, empiriske modtagerforskning (Drotner, K. m.fl. 1996, s. 99).
- 22 Hall 1993, s. 91 ff.
- 23 Moberg 1969, s. 17 f.
- 24 Thyrring 1996, s. 104.

LITTERATUR

- Bryld, C. m.fl. 1999: At formidle historie – vilkår, kendetegn, formål. Roskilde.
- Christiansen, P.O. 2000: Kulturhistorie som opposition. Træk af forskellige fagtraditioner. København.
- Collin, F. & Køppe, S. (red.) 1995: *Humanistisk Videnskabsteori*. København.
- Collingwood, R.G. 1939: *An Autobiography*. Oxford.
- Drotner, K. m.fl. 1996: Medier og kultur. En grundbog i medieanalyse og medieteorier. København.
- Hall, S. 1993: Encoding, decoding. I: Simon Doring (red.): *The Cultural Studies Reader*. London.
- Hodder, I. 1991: *Reading the Past (2.ed.)* Cambridge.
- Jensen, B.E. 1995: Historisme. I: Colling & Køppe (red.): *Humanistisk Videnskabsteori*. København.
- Jensen, H. Juel 1999: Forhistorisk arkæologi. Et fag genoplevet gennem studieordninger. I: Ole Høiris m.fl. (red.). *Menneskelivets mangfoldighed*. Højbjerg.
- Jensen, J. 1973: Arkæologi og historie. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1973*. København.
- Last, Jonathan 1995: The nature of history. I: Hodder m.fl. (red): *Interpreting Archaeology*. London.
- Moberg, C-A. 1969: Introduktion till arkeologi. Jämförande och nordisk forskningskap. Stockholm.
- Morris, I. 1997: Archaeology as Cultural History. *Archaeological review from Cambridge. Vol 14:1*. 1995. (1997). Cambridge.
- Møller, P.S. 1981: Hukommelse og hukommelsestab. I: Jørgensen, P.A. (red): *Hvad er historie*. Haarby.
- Porsmose, E. 1981: Historie og historikere. I: Jørgensen, P.A. (red): *Hvad er historie*. Haarby.
- Thyrring, U. 1996: Mod til at lukke døre. I: Lauenborg, M. & Pentz, P. (red.): *Museerne ved årtusindskiftet*. København.
- Ravn, M. 1997: Editorial Commentary. *Archaeological Review from Cambridge. Vol 14:1*. 1995 (1997). Cambridge.
- Wiley, G.R. & Phillip, P. 1958: *Method and Theory in American Archaeology*. Chicago.
- Welinder, S. 1991: Fördummande förmedling. I: Larsson, L. & Ryberg, E. (red.): *Arkeologi och makt*. Lund.

Introduction to a Crisis

“Introduction to a crisis” was the headline of chapter one in the Swedish professor of archaeology, Carl-Axel Moberg’s book from 1969, “An Introduction to Archaeology” (“Introduktion till arkeologi”). The same phrase could be applied to archaeology in Denmark today. Soon most archaeological sites will have been ploughed away or destroyed in other ways. Most excavations today are thus rescue excavations that are not studied or publicised sufficiently. The museums cannot afford to employ scientific staff on a permanent basis, but at the same time the universities produce an increasing number of scientists. The crisis is caused by a lack of financial resources in the academic as well as the museum environment. This situation is partly self-inflicted due to little new thinking, flexibility and integration in society. The question of relevance outside the academic world has been avoided for a long time and must now be taken into consideration.

The different academic disciplines that deal with history must be integrated to a larger extent in order to understand the mechanisms of culture and history. The disciplines have been segregated by method, which is inappropriate if they are to contribute to a broader understanding of society in the past, present and future. The separation and isolation of the disciplines have led to a

fragmented understanding of both history and culture and their relations to contemporary society. The uniting idea could lie within the idea of a “new cultural history”. This concept infers the possibility of co-operating with modern culture studies and so a consciousness of the complicated structures and processes, which culture consists of and its impact on scholarly research. Just as science influences modern culture. This idea is seen in the light of a varied and complex communication theory (fig. 1), where the important aspect is the hermeneutic circular movement of “history consciousness” in society.

Such an understanding of communication processes implies that these aspects are introduced in the education of future culture historians, along with other issues concerning the public presentation of history and its implications on society. With the future development of the media industry, culture historians must be able to perform such tasks if history is to be used in society in a differentiated and constructive way. This strategy starts with a new understanding of the goal and purpose of the historic disciplines.

Henrik Hatt
Department of Information
and Media Studies
Aarhus University